

ΦΙΛΟΞΕΝΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΤΟΥ ΞΕΝΟΥ

ΝΕΛΛΗ ΚΑΜΠΟΥΡΗ*

Ναοί, εκκλησίες, πρεσβείες, είσοδοι σπιτιών, αυλές, αεροδρόμια, σταθμοί, συνοριακά φυλάκια, λιμάνια, ξενοδοχεία: οι χώροι υποδοχής των ξένων αποτέλεσαν σε διαφορετικές ιστορικές περιόδους και κουλτούρες περάσματα – τόπους συνάντησης αλλά και διαχωρισμού – μεταξύ του εντός και του εκτός της κοινότητας.¹ Τόσο ο βίαιος αποκλεισμός όσο και η φιλοξενία δεν μπορούν παρά να εγγράφονται σε περάσματα, σε εύθραυστες και σύντομες συναντήσεις, όπου διασταυρώνονται άτομα των οποίων οι ταυτότητες μένουν προσωρινά μετέωρες, χωρίς δηλαδή οι σχέσεις εξουσίας μεταξύ τους να έχουν καθοριστεί ακόμα.² Παρά την παραδοσιακή προσήλωση, όμως, στο φολκλόρ της φιλοξενίας, οι σύγχρονες πρακτικές υποδοχής των ξένων δεν οδηγούν προς το άνοιγμα στην ετερότητα αλλά συγκλίνουν προς έναν ιδιότυπο αποκλεισμό που βασίζεται στην προσωρινότητα και την ρευστότητα των ορίων και των ταυτοτήτων. Οι πρακτικές αυτές γίνονται έτσι παραδειγματικές των διαδικασιών του ελέγχου που κυριαρχούν και διαχέονται στην καθημερινή ζωή τόσο των ξένων όσο και των ντόπιων. Πρόκειται για μορφές εξουσίας δηλαδή που δεν στηρίζονται στην άμεση άσκηση βίας και τον εγκλεισμό αλλά στη διάχυση των μικροπρακτικών της εξουσίας μέσω των σύγχρονων τεχνολογιών (όπως για παράδειγμα την ηλεκτρονική καταγραφή και παρακολούθηση της εισόδου και της εξόδου από τα κρατικά σύνορα, την παρακολούθηση των συνομιλιών, την αστυνόμευση των επικοινωνιών και των μεταφορών κτλ) που καθορίζονται από φόβους για την ασφάλεια των πολιτών και την εθνική ομοιογένεια εντός των κρατικών επικρατειών.³ Στα πλαίσια αυτά, όμως, διαφαίνονται και οι πιθανότητες αναπροσδιορισμού της έννοιας της φιλοξενίας.

Στην έννοια της φιλοξενίας εμπεριέχεται ένα παράδοξο που ο Ντερνιτά προσπάθησε να αποτυπώσει με τον όρο *hostipitalité*: ενώ από τη μια πλευρά βασίζεται στο άνοιγμα στην ετερότητα και την αρμονική συνύπαρξη ατόμων με διαφορετικές ταυτότητες (*hospitalité*), από την άλλη προϋποθέτει και την έντονη εναντίωση που μπορεί να φτάσει στα όρια της ακραίας βίας (*hostilité*). Η σχέση εξουσίας και φιλοξενίας εγγράφεται στη γλώσσα: «η πρωταρχική πράξη βίας» είναι η υποχρέωση του ξένου να ζητήσει φιλοξενία στη γλώσσα του οικοδεσπότη, που στη συνέχεια αναπαράγεται μέσα από ιεροτελεστίες και νόμους που εδραιώνουν την υπεροχή του δεύτερου. Η φιλοξενία προ-

ϋποθέτει την αναγνώριση μιας συγκεκριμένης ταυτότητας («το λιγότερο που θα ζητήσει ο οικοδεσπότης είναι το όνομα του φιλοξενούμενου»), που θα καταστήσει τον ξένο υποκείμενο απέναντι στον νόμο. Ο οικοδεσπότης, που αποτελεί μια πατρική (και πατριαρχική) φιγούρα, δίνει τις διαταγές, «επιλέγει, ψηφίζει, φιλτράρει, διαλέγει».⁴ Επομένως, η «παρακμή της φιλοξενίας» δεν είναι καινούργιο φαινόμενο, αλλά παίρνει ιστορικά διαφορετικές διαστάσεις. Με την εξάπλωση τον 18^ο αιώνα των δημόσιων χώρων υποδοχής του ξένου στην Ευρώπη (για τους άπορους, τους φτωχούς, τους αρρώστους, και αργότερα τους απάτριδες, τους πρόσφυγες, τους μετανάστες), η υποδοχή του ξένου γίνεται δημόσιο ζήτημα που απαιτεί κρατική διαμεσολάβηση. Η έννοια της φιλοξενίας άνευ νομικής ή θεσμικής διαμεσολάβησης περιορίζεται αντίθετα στον χώρο του ιδιωτικού, στις ιδιότυπες δηλαδή τελετουργίες και συνήθειες εντός του κλειστού χώρου του σπιτιού ή σε έκτακτες περιπτώσεις (όπως για παράδειγμα σε περιόδους γιορτών στις μεγαλουπόλεις), ενώ η υποδοχή καθορίζεται πλέον νομικά, από το κράτος, αποκτώντας τον χαρακτήρα νομικο-πολιτικού δικαιώματος που προσφέρεται επιλεκτικά ανάλογα με την ταυτότητα του ξένου. Η εμφάνιση δωματίων φιλοξενίας, σε αντίθεση με τη Μεσαιωνική πρακτική υποδοχής του ξένου σε ανοιχτές σάλες δηλώνει τη μετατόπιση αυτή.⁵ Το παράδοξο και εδώ είναι ότι προκειμένου το δικαίωμα στη φιλοξενία να εδραιωθεί στον ιδιωτικό χώρο, πρέπει το κράτος να ελέγχει και να προστατεύει αυτόν τον χώρο.⁶ Στο σημείο αυτό εντοπίζεται και η ένταση που προκύπτει στις σύγχρονες κοινωνίες μεταξύ ιδιωτικής φιλοξενίας και οργανωμένης υποδοχής: ενώ στην πρώτη περίπτωση η σχέση μεταξύ οικοδεσπότη και φιλοξενούμενου ενδεχομένως παραμένει ανοιχτή, στη δεύτερη ο ίδιος ο χώρος της υποδοχής καθορίζεται από οριοθετημένους συσχετισμούς δυνάμεως με ισχυρό πόλο το κράτος-οικοδεσπότη. Παράλληλα, όμως, προκειμένου να εδραιωθεί το άνοιγμα του ιδιωτικού χώρου στον ξένο, απαιτείται η διαμεσολάβηση του κράτους που προστατεύει τον οικοδεσπότη και διασφαλίζει την ελεύθερη επικοινωνία και μετακίνηση εντός του ιδιωτικού χώρου χωρίς τον φόβο της βίας από τη πλευρά του φιλοξενούμενου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το «φιλόξενο στην ετερότητα» τοπίο του διαδικτύου, όπου, από τη μία πλευρά, ολοένα και περισσότερο γίνεται δυνατό το άνοιγμα στην ετερότητα από τον χώρο του σπιτιού ενώ, από την άλλη, ενισχύεται ο κρατικός έλεγχος προκειμένου να αντιμετωπιστεί η «βία» εισβολή ξένων στοιχείων (της πορνογραφίας, των ιών, των ακραίων εθνικισμών, ή των εξεγερμένων).

Η Νέλλη Καμπούρη είναι διδάκτωρ του LSE και ερευνήτρια στο ΚΕΚΜΣΕΚΣΕΠ – Πάντειο Πανεπιστήμιο

Καθώς η παραδοσιακή κουλτούρας της φιλοξενίας, που περιορίζεται σε πρακτικές του ιδιωτικού χώρου του σπιτιού, δεν μπορεί πλέον να διαχωριστεί από το κράτος, οι σύγχρονοι δημόσιοι «μη χώροι» υποδοχής αποκτούν ιδιαίτερη σημασία. Η εμπειρία του «μη-χώρου» σηματοδοτεί την απουσία ταυτότητας, και είναι στενά συνδεδεμένη με τον έλεγχο.⁷ Χαρακτηριστικό παράδειγμα το ιστορικό σημείο υποδοχής των φτωχών μεταναστών στις ΗΠΑ, το Ellis Island, «απόλυτος τόπος εξορίας,...τόπος όπου ο χώρος είναι απών, ένας 'μη-χώρος', το πουθενά».⁸ Στο κέντρο του κτηρίου η τεράστια ψηλοτάβανη αίθουσα αναμονής περιστοιχίζεται από σκάλες που οδηγούν στον δεύτερο όροφο σε μια σειρά μικρών δωματίων, όπου πραγματοποιούνται αλληπαλλήλοι έλεγχοι: έλεγχος διαβατηρίων, έλεγχος ενδυμάτων και βαλιτσών, έλεγχος μεταδιδόμενων νοσημάτων, οδοντιατρικός και οφθαλμολογικός έλεγχος, έλεγχος γλωσσομάθειας, καταγραφή. Τέτοιου είδους πρακτικές υποδοχής, βέβαια, δεν συγκεντρώνονται πλέον σε ένα σημείο εγκλεισμού ούτε αφορούν απλώς τους πιο φτωχούς μετανάστες, αλλά πολλαπλασιάζονται και διαχέονται σε διαφορετικά σημεία σε ποικίλους τόπους εντός και εκτός της κρατικής επικράτειας συμπεριλαμβάνοντας άπορους και εύπορους ταξιδιώτες. Παρόλο που έχει σταματήσει προ καιρού να λειτουργεί σαν κέντρο υποδοχής, το νησί έχει μεταμορφωθεί σε μουσείο διατηρώντας έτσι τη φανταστική του δύναμη σαν «δυστοπία», τόπος στατικός όπου παραμένουν επ' άπειρο μετέωρες οι ταυτότητες των ξένων που την διέσχισαν.⁹

Οι κατεξοχήν χώροι υποδοχής μεταναστών σήμερα είναι τα κέντρα κράτησης αλλοδαπών, περάσματα όπου συνωστίζονται πολιτικοί και οικονομικοί μετανάστες, άνδρες και γυναίκες διαφορετικών κοινωνικών τάξεων, ηλικιών και εθνοτήτων. Τα κέντρα αυτά δεν έχουν σταθερή βάση, αλλά δημιουργούνται, πολλαπλασιάζονται και εξαφανίζονται ανάλογα με προσωρινές και επιμέρους ανάγκες. Τοποθετημένα κοντά στα σημεία εισόδου στις εθνικές επικράτειες, αλλά και στα περίχωρα των αστικών κέντρων, τα κέντρα αυτά παίρνουν τη μορφή προχειροφτιαγμένων κατασκευών, που γρήγορα μπορούν να εκκενωθούν, ή να μετακινηθούν. Στην Ευρώπη η γεωγραφική μετατόπιση των κέντρων κράτησης αποτελεί μια «πιο οικονομική» στρατηγική έλεγχου: ολόένα και περισσότερο από το εσωτερικό των Δυτικοευρωπαϊκών χωρών τα κέντρα αυτά μετακινούνται στις νεοεισερχόμενες Ανατολικοευρωπαϊκές επικράτειες και τη Βόρεια Αφρική. Η μετατόπιση αυτή αποτελεί απαραίτητη συνθήκη για τον αποτελεσματικό έλεγχο.¹⁰ Η ιδέα της μετατόπισης των κέντρων αυτών εκτός των Ευρωπαϊκών επικρατειών, της υποδοχής δηλαδή στην περιοχή προέλευσης ('recerption in the region') δεν είναι απλά συμφέρουσα για λόγους οικονομίας και χρόνου, αλλά και «οικονομίας» της εξουσίας, διότι επιτρέπει την κυριαρχία του ελέγχου στις χώρες υποδοχής και την παράλληλη κυριαρχία πιο παραδοσιακών μορφών εξουσίας που σχετίζονται με τον εγκλεισμό εκτός των Ευρωπαϊκών ορίων. Έχει ενδιαφέρον, όμως, ότι με αυτόν τον τρόπο το όριο δεν καθορίζεται με βάση την κρατική κυριαρχία αλλά με βάση τον σχετικά άμορφο όρο «περιοχές».¹¹ Για τον λόγο αυτό, η χαρτογράφηση τους πρέπει διαρκώς να ανανεώνεται.¹² Τα περισσότερα κέντρα βρίσκο-

νται σε εγκαταλελειμμένα κτήρια, σε πρόχειρα κλειστά ή ανοιχτά στρατόπεδα, που λειτουργούν κατά κανόνα άτυπα. Δεν υπάρχουν χώροι αναμονής, οι ίδιοι οι χώροι αυτοί αποτελούν τα σημεία αναμονής. Στη μορφή μοιάζουν με αυτοσχέδιες φυλακές που ελέγχονται από την αστυνομία, αλλά δεν έχουν σταθερές και μόνιμες χρήσεις. Σκοπός τους δεν είναι να «εμποδίσουν» τη μετανάστευση η οποία αντιμετωπίζεται ως «απειλή», αλλά να στεγάσουν το πλήθος των ανώνυμων ξένων προσωρινά προκειμένου να καταγραφούν και να κατηγοριοποιηθούν προτού εισέλθουν (σαν νόμιμοι ή παράνομοι) ή απελαθούν από την κρατική επικράτεια. Η υποδοχή εντός ενός τέτοιου «κέντρου» δεν μπορεί παρά να είναι μια εμπειρία μετάβασης. Ο χρόνος όπου πραγματώνεται δεν μπορεί παρά να είναι ένα μεσοδιάστημα και ο χώρος, όπου λαμβάνει χώρα, απρόσωπος και α-κατοίκτης.

Παράλληλα με τα κέντρα κράτησης, στις περισσότερες Δυτικοευρωπαϊκές χώρες, που έχουν αφομοιώσει τα ανθρωπιστικά διδάγματα, λειτουργούν από καιρό «κέντρα υποδοχής» μεταναστών και προσφύγων. Έχουν σχεδιαστεί ούτως ώστε να πληρούν τους βασικούς ανθρωπιστικούς κανόνες ως προς τις συνθήκες κράτησης και υγιεινής. Εντούτοις, βασική προϋπόθεση για τη λειτουργία τους παραμένει να μπορεί ο ξένος να διαθέτει ταυτότητα προκειμένου να γίνει αποδεκτός. Εκεί το πρόβλημα αναδεικνύεται πιο ξεκάθαρα ως το ίδιο γεγονός του ελέγχου: οι μετανάστες έχουν δικαίωμα να κινούνται ελεύθερα στον χώρο, αλλά παρακολουθούνται διαρκώς από κάμερες, δεν επιτρέπεται να δουλέψουν, και εφόσον εγκαταλείψουν το κέντρο αυτόματα διατάσσεται η απέλασή τους.¹³ Η δημιουργία αντίστοιχων κέντρων αποτελεί αίτημα των ανθρωπιστικών οργανώσεων σε χώρες όπως η Ελλάδα προκειμένου να αντιμετωπιστεί η ανασφάλεια των αλλοδαπών, ιδιαίτερα των «ευαίσθητων» κατηγοριών, όπως οι γυναίκες και τα παιδιά, απέναντι στην ελληνική κοινωνία.¹⁴ Όπως ακριβώς και στα «κέντρα κράτησης», όμως, η βασική λειτουργία των «κέντρων υποδοχής» είναι προσωρινή: σκοπός τους δεν είναι να γίνουν χώροι έστω «βίαιης φιλοξενίας», αλλά να στεγάσουν όσους αναμένουν μian απόφαση (διοικητική ή δικαστική) που θα προσδιορίσει την ταυτότητά τους. Αποτελούν δηλαδή χώρους μετάβασης από όπου το απρόσωπο «απειλητικό» μεταναστευτικό υποκείμενο μπορεί να τοποθετηθεί εντός των κατηγοριοποιήσεων που συνιστούν τις αναγνωρίσιμες ταυτότητες, ανάλογα με το γένος, τη φυλή, την ηλικία, τη μόρφωση, τη θρησκεία.

Όπως ακριβώς αυτοί οι μεταβατικοί χώροι που καθορίζουν την υποδοχή μεταναστών και προσφύγων, έτσι και τα αεροδρόμια, κατεξοχήν «μη τόποι» υποδοχής των ξένων, λειτουργούν σαν σημεία συγκέντρωσης ενός αμαλγάματος ατόμων χωρίς ταυτότητα.¹⁵ Ο ίδιος ο χώρος αντικατοπτρίζει την ανωνυμία όσων περνούν από εκεί. Είναι κενός με μοναδικά διακριτά σημεία τις ενημερωτικές πινακίδες που δίνουν οδηγίες. Είναι ένας χώρος που δεν μπορεί να κατοικηθεί, αλλά που λειτουργεί σαν φίλτρο. Εκεί όλα παίρνουν τη μορφή μετάβασης. Οι ταξιδιώτες, όσο παραμένουν εντός δεν μπορούν παρά να είναι ανώνυμοι. Μόνο μετά τον έλεγχο διαβατηρίων αποκτούν ταυτότητα. Καθώς αδυνατούν να οικειοποιηθούν τον χώρο στον οποίο βρίσκονται, αφήνουν

μόνο ίχνη της παρουσίας τους (στάχτες τσιγάρων, σκουπίδια, ξεχασμένα αντικείμενα) που θα μπορούσαν να ανήκουν σε οποιονδήποτε. Όμως τα περάσματα αυτά καταγράφονται λεπτομερώς: ο ταξιδιώτης, αν και ανώνυμος, βρίσκεται υπό τη συνεχή παρακολούθηση πολύπλοκων συστημάτων ασφαλείας. Υπάρχει επομένως μια αντιστοιχία μεταξύ ταξιδιώτη και μετανάστη. Η πολιτιστική διαφορά και η κινητικότητα πέρα από τα σύνορα του κράτους δεν συνδέονται άμεσα με την ένδεια.¹⁶ Παράλληλα με τα σαλόνια υποδοχής και τα εμπορικά κέντρα, στα αεροδρόμια έχουν κατασκευαστεί τα πιο επαρκή και οικονομικά «κέντρα κράτησης», καθώς εκεί αναστέλλεται προσωρινά η εδαφική-εθνική κυριαρχία. Οι αεροπορικές εταιρίες υποχρεούνται να ασκούν οι ίδιες την αστυνόμευση των επιβατών τους, απειλούμενες με πρόστιμα σε περίπτωση μεταφοράς όσων μπορεί να θεωρηθούν ως «λαθρομετανάστες».¹⁷ Η διαφορά μεταξύ ταξιδιώτη και μετανάστη είναι πρωτίστως υλική με συνέπεια η εμπειρία της ανωνυμίας και της ρευστότητας να βιώνεται από τους μεν ως καταναλωτική αγωνία ή απόλαυση και από τους δε ως αγωνιώδη αναμονή ή λυτρωτική έξοδος. Ολοένα και πιο πολύ η ρευστότητα των εργασιακών σχέσεων επιβάλλει τη συνεχή μετατόπιση από επάγγελμα σε επάγγελμα, ή από τόπο σε τόπο, αλλά και τη συχνή, ακόμα και καθημερινή, μετακίνηση σαν κυρίαρχα χαρακτηριστικά της αγοράς εργασίας ανεξάρτητα από τον πλούτο, τη μόρφωση ή τις δεξιότητες.¹⁸ Στην πολυτέλεια των τουριστικών και επαγγελματικών ταξιδιών όσων διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα και την οικονομική άνεση αντιτίθεται η ανέχεια και η επικινδυνότητα των μεταναστευτικών ταξιδιών. Αναμφισβήτητα, όμως, και η καταναλωτική μανία των ταξιδιωτών μπορεί να ερμηνευτεί ως επίπονη αναζήτηση ταυτότητας, ενώ η αναμονή των μεταναστών μπορεί να εμπεριέχει και τη δημιουργική επιθυμία.

Μέσα από αυτές τις πρακτικές της προσωρινότητας του ελέγχου που επιβάλλει τη συνεχή μετακίνηση, έστω και σε εικονικό επίπεδο, και τη συνεχή αλλαγή των ταυτοτήτων διαμορφώνεται μια γενικευμένη εμπειρία του «μη χώρου» σαν τόπου συνάντησης. Για τον λόγο αυτό το αεροδρόμιο αποκτά διαστάσεις μυθικές συνενώνοντας ιδεαλιστικά τον μετανάστη με τον ταξιδιώτη, τον ευπρόσδεκτο και τον απειλητικό ξένο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ρομαντική Χολιγουντιανή εκδοχή μιας αληθινής ιστορίας ενός μετανάστη που παρέμεινε εγκλωβισμένος σε ένα αεροδρόμιο χωρίς να μπορεί ούτε να γυρίσει πίσω, ούτε να μεταβεί το κατώφλι της χώρας υποδοχής.¹⁹ Μέσα στο αεροδρόμιο αρχίζει να ζει κάτω από τη συνεχή παρακολούθηση του ηλεκτρονικού εξοπλισμού και του προσωπικού ασφαλείας, που αναζητά απεγνωσμένα να βρει τρόπους να τον οδηγήσει στο (παράνομο ή νόμιμο) πέρασμα στην Αμερικανική επικράτεια προκειμένου να απαλλαγεί από «το πρόβλημα». Η αντίσταση στον συνεχή έλεγχο έρχεται μέσω της άρνησης του μετανάστη να περάσει τα σύνορα, μια στάση που οδηγεί το σύστημα ασφαλείας σε αχρηστία καθώς δεν μπορεί ούτε να τον απελάσει λόγω μιας πολιτικής κρίσης στη χώρα αποστολής που προέκυψε στη διάρκεια του ταξιδιού, αλλά ούτε και να τον δεχτεί καθώς δεν διαθέτει νόμιμα έγγραφα. Ακόμα και τη στιγμή που όλοι οι φρουροί κάνουν τα στραβά

μάτια, εκείνος διστάζει, κρύβεται και τελικά αρνείται να φύγει κοιτώντας μέσα στην κάμερα. Το γεγονός της αστυνόμευσης απεγκλωβίζεται από την υλική του διάσταση: ο έλεγχος λειτουργεί μόνο δια μέσου της κάμερας. Στην κινηματογραφική εκδοχή ο μετανάστης αρχίζει σταδιακά να οικειοποιείται τον χώρο του αεροδρομίου (κάνει μπάνιο, δουλεύει, τρώει) σε τέτοιο βαθμό που στο τέλος ερωτεύεται μια όμορφη αεροσυνοδό, θύμα και αυτή της ανασφάλειας της συνεχούς μετακίνησης. Στα πλαίσια αυτά αναδεικνύεται ο «μη-χώρος» σαν κοινός τόπος που συνενώνει ένα ετερόκλητο πλήθος από ταξιδιώτες και μετανάστες, πρόσωπα που αποκτούν μόνο προσωρινές ταυτότητες και των οποίων οι ιδιότητες και οι ρόλοι μπορούν ανά πάσα στιγμή να μεταλλάσσονται. Τα όρια μεταξύ τους γίνονται ρευστά καθώς δημιουργείται ένας τόπος όπου παρά τις υλικές, πολιτιστικές, γλωσσικές και κοινωνικές διαφορές μπορούν δύο άτομα από κοινού να βιώνουν τη συνεχή αβεβαιότητα της κίνησης και τον έλεγχο σαν εσωτερική ανασφάλεια. Εκείνο, όμως, που παραμένει και δεν αναιρείται είναι η ισχύς αυτών των διαφορών που παράγουν τις σχέσεις εξουσίας: η ταινία οδηγείται σε αίσιο αλλά συντηρητικό τέλος καθώς το ίδιο το σύστημα ασφαλείας επιβεβαιώνει την ισχύ του κάνοντας μια εξαίρεση για να βγει για μερικές ώρες ο μετανάστης στην Αμερικανική επικράτεια, να πάρει αυτόγραφο από ένα μαύρο μουσικό της τζαζ και να επιστρέψει στη πατρίδα, που πλέον δεν βρίσκεται σε κρίση.

Πέρα, όμως, από την υποδοχή των ξένων, το αεροδρόμιο είναι ο τόπος όπου εμφανίζεται πιο ξεκάθαρα και το ενδεχόμενο ανοίγματος προς την ετερότητα, όχι πλέον μέσα από μια προστατευτική, ανθρωπιστική σκοπιά που αναζητά την αρωγή, την αποδοχή ή την ενσωμάτωση, αλλά από την σκοπιά της συμβίωσης εντός του ίδιου συστήματος ελέγχου του ετερόκλητου πλήθους. Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι οι «μη-χώροι» αποτελούν μια άμορφη συνεχώς μεταλλασσόμενη επικράτεια, όπου οι σχέσεις εξουσίας και οι κοινωνικές ανισότητες αναιρούνται ή καταλύονται. Μπορεί οι διαφορετικές διαβαθμίσεις να ορίζουν υλικές και κοινωνικές ανισότητες στην εμπειρία του ελέγχου που βασίζεται στη ρευστότητα και την προσωρινότητα, αλλά δεν παύουν να συνυπάρχουν στον ίδιο χώρο-χρόνο. Τα «κέντρα κράτησης», τα «κέντρα υποδοχής» και τα αεροδρόμια δεν είναι παρά κομβικοί τόποι, που παράγονται μέσα από τις πρακτικές υποδοχής του ξένου. Έτσι γίνονται χώροι παραδειγματικοί (και συχνά μυθικοί) τόσο του ελέγχου όσο και του ανοίγματος στην ετερότητα. Καθώς συγκεντρώνουν ένα ετερόκλητο πλήθος απογυμνωμένο από τα επιμέρους χαρακτηριστικά του σε ένα απρόσωπο «οριακό» τοπίο μπορούν δυνητικά να αποτελέσουν χώρους υβριδικών πρακτικών φιλοξενίας.²⁰

Η υποδοχή τόσο του ξένου ταξιδιώτη, όσο και του ξένου μετανάστη δεν ακολουθεί όμως ιεροτελεστίες μύησης στην κοινότητα, δεν βασίζεται στην προσωρινή και ρευστή συνεισφορά ετεροτήτων που είναι η φιλοξενία. Αντίθετα είναι σαν να διαστέλλει την προσωρινότητα που χαρακτηρίζει τη μετάβαση, σαν να παρατείνει διαρκώς τη ρευστότητα των ορίων. Παρόλο, λοιπόν, που η βασική απειλή για την ασφάλεια της κοινότητας δεν είναι ο ξένος

εν γένει (ο τουρισμός και τα επαγγελματικά ταξίδια αλλοδαπών είναι δείγμα ευημερίας) αλλά ο ανώνυμος μετανάστης (ο «λαθρομετανάστης»), η κατηγοριοποίηση που συντελείται με την έξοδο από τους μεταβατικούς αυτούς χώρους δεν έχει χαρακτήρα μόνιμο αλλά αναπροσδιορίζεται διαρκώς.²¹ Ο «εγκλεισμός» δεν μπορεί να λειτουργεί σαν αποτελεσματική στρατηγική αντιμετώπισης των μεταναστών καθώς τα όρια μεταξύ ταξιδιώτη, τουρίστα, μετανάστη και πρόσφυγα παραμένουν ρευστά ακόμα και μετά την έξοδο από τον χώρο μετάβασης, καθώς η αναγνώριση από το κράτος είναι κατά κανόνα προσωρινή. Ο ξένος δεν καθορίζεται μονομιάς αλλά είτε αναλαμβάνει να παίξει, είτε υποχρεούται να υιοθετήσει διαφορετικούς ρόλους κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην κοινότητα.

Στο σημείο αυτό εισέρχεται και μια σημαντική παράμετρος του ελέγχου που συσχετίζεται άμεσα με τη διαμόρφωση των εθνικών κρατών και κοινοτήτων. Οι μεταναστευτικές ομάδες, μέσα στην πολυπλοκότητά τους, δεν αποτελούν απλώς «απειλές» για τις εθνικές κοινότητες, γεγονός που αντικατοπτρίζεται και στην αντιπατικότητα των προσλήψεων ανάλογα με την εθνικότητα, τη φυλή, την ηλικία, το φύλο κτλ. Για παράδειγμα, η ανθρωπιστική προστασία σχετίζεται κυρίως με τους πολιτικούς πρόσφυγες, τις νεαρές γυναίκες και τα παιδιά θύματα παράνομης διακίνησης προσώπων, ενώ αντίθετα η εγκληματικότητα σχετίζεται κατά κανόνα με άνδρες νεαρής ηλικίας. Οι εθνικές ομάδες ανοίγουν και κλείνουν τα όριά τους σε ορισμένες περιπτώσεις για να συμπεριλάβουν, να αφομώσουν και να ενσωματώσουν, ενώ σε άλλες για να αποκλείσουν και να εκδιώξουν τον ξένο. Όπως υποστηρίζει και ο Μπαλιμπάρ, ο νεο-εθνικισμός εγγράφεται τόσο στις ανθρωπιστικές πρακτικές αντιμετώπισης των μεταναστών ως θύματα που πρέπει να προστατευτούν, όσο και στις ξενοφοβικές αντιδράσεις αποκλεισμού των «λαθρομεταναστών».²² Παράλληλα ο νεο-ρατσισμός καθορίζεται τόσο από την εξιδανικευμένη μουλτι-έθνικ εικόνα των σύγχρονων καταναλωτών, όσο και από τη διάδοση αρνητικών στερεοτύπων για την εγγενή ή κοινωνική εγκληματικότητα. Οι πολιτικές για τη μετανάστευση εμπεριέχουν αυτές τις αντιφάσεις, επιβάλλοντας όρια προσωρινά μεταξύ του νόμιμου και του παράνομου, όρια που μπορούν διαρκώς να μεταβάλλονται προκειμένου να επιβεβαιώσουν συγχρόνως και την ανάγκη ανθρωπιστικής προστασίας του ξένου και την ανάγκη του εξοβελισμού του από την εθνική κοινότητα. Στο επίπεδο της αισθητικής δε, η μίμηση των «εξωτικών» προτύπων συνυπάρχει (αρμονικά) με την απώθηση για τον βρώμικο, μολυσμένο ξένο. Η προσωρινότητα στις πολιτικές για τη μετανάστευση νομιμοποιεί τη διαρκή μετατόπιση των ορίων μεταξύ πολιτών και μεταναστών, επιτρέποντας δίπλα στον παραδοσιακό εθνικιστικό ρατσισμό έναν νεο-ρατσισμό των ευαισθητοποιημένων. Η εθνική κοινότητα μπορεί συγχρόνως να υποδέχεται «φιλόξενα» ταξιδιώτες, αλλά και ορισμένες κατηγορίες μεταναστών και προσφύγων, που χρίζουν της προστασίας και των φώτων της, να τους ποθεί και να τους μιμείται σαν πρότυπα, και να τους αποκλείει, να τους κακομεταχειρίζεται χωρίς αναστολές και χωρίς νόμιμους ή κοινωνικούς περιορισμούς. Η κουλ-

τούρα, η καταγωγή, η μόρφωση, το φύλο, η ηλικία δεν αποτελούν απλώς ουδέτερες κατηγορίες ταξινόμησης στις σχετικές στατιστικές, αλλά και διακριτικά σημάδια που καθορίζουν το βαθμό αποδοχής ή αποκλεισμού. Η προσωρινότητα των ταυτοτήτων που αποδίδονται στους μετανάστες αποτελεί συνθήκη απαραίτητη για το στρατηγικό άνοιγμα και κλείσιμο απέναντι στους ξένους.

Μπορεί οι ίδιοι οι μετανάστες και οι πρόσφυγες να βιώνουν αυτές τις αντιφάσεις της προσωρινότητας καθημερινά σαν μια παρατενόμενη αίσθηση ανασφάλειας και αβεβαιότητας, αλλά το υποκείμενο μετανάστης, ιδιαίτερα αν πρόκειται για πολιτικό πρόσφυγα, μπορεί να αποτελεί συγχρόνως και «απειλή» και αντικείμενο ανθρωπιστικής προστασίας.²³ Μπορεί, όμως, και μέσα από αυτές τις αντιφάσεις, μέσα από τη ρευστότητα των ορίων να ξεπηδήσουν εναλλακτικές πρακτικές και πολιτικές. Και αυτή η πιθανότητα είναι που τους διαφοροποιεί από όσους κινούνται διαρκώς, μορφώνονται δια βίου σε νέες ειδικότητες, είναι ευέλικτοι στον χώρο της εργασίας, είναι διατεθειμένοι να ταξιδέψουν και να ζήσουν προσωρινά όπου βρουν πιο επικερδή συμβόλαια, ακολουθούν τις επιταγές της μόδας καταναλώνοντας διαρκώς διαφορετικά στυλ και υιοθετώντας διαρκώς διαφορετικές ταυτότητες, ταξιδεύοντας διαρκώς και επιθυμώντας έθνικ απολαύσεις. Ο ζητιάνος, ο άστεγος, ή ο μετανάστης που καταφέρνει να οικειοποιηθεί τον μεταβατικό χώρο, αντίθετα, μπορεί να ξεγελά τις πρακτικές ελέγχου. Όπως στο βλέμμα του πολίτη ο μετανάστης αποτελεί θύμα και συγχρόνως απειλή, έτσι και στο βλέμμα του μετανάστη, ο πολίτης αποτελεί θύμα και συγχρόνως απειλή. Και στις δύο περιπτώσεις, η προσωρινότητα των διαφορετικών ταυτοτήτων τους καθιστά θύματα και θύτες του ελέγχου που δεν προέρχεται από πουθενά αλλά διαχέεται.

Το ερώτημα που τίθεται, κατά συνέπεια, είναι εάν έστω και δυνητικά οι σύγχρονοι «μη χώροι» ανοίγουν μια πιθανή διέξοδο στην ένταση μεταξύ υποδοχής και φιλοξενίας, από όπου θα μπορούσαν να προκύψουν πρακτικές φιλοξενίας που να καθορίζονται από «την κίνηση με την οποία ο ένας καλωσορίζει τον άλλο – παρόλο που και κυρίως όταν ο ίδιος δεν προέρχεται από ένα κατάλυμα από όπου αυτή η κίνηση θα μπορούσε να γίνει αντιληπτή»;²⁴

Το άνοιγμα στην ετερότητα, για τον Ντερντά, είναι ένα άνοιγμα στο παράδοξο της φιλοξενίας, που εμπεριέχει και την πιθανότητα της βίας τόσο από την πλευρά του οικοδεσπότη όσο και από την πλευρά του φιλοξενούμενου.²⁵ Η φιλοξενία χωρίς προϋποθέσεις δεν απαιτεί απαραίτητα από τον ξένο να γνωρίζει ή να μάθει τη γλώσσα του οικοδεσπότη, αλλά εμπεριέχει και την πιθανότητα να πρέπει να μάθει ο οικοδεσπότης τη γλώσσα του ξένου, ή να αποδεχτεί τη μετάλλαξη της ίδιας του της γλώσσας μέσα από την εισβολή της εκφοράς, του λεξιλογίου, της γραμματικής και του συντακτικού του ξένου. Το να δεχτεί κάποιος τον ξένο χωρίς προηγουμένως να έχει ζητήσει το όνομά του, την ταυτότητά του, το διαβατήριό του ή έστω την προέλευσή του μπορεί να σημαίνει την αποδοχή της πιθανότητας ότι ο ξένος θα μεταμορφώσει, θα μετακινήσει, ακόμα και θα καταστρέψει, τον χώρο του. Στην πραγματικότητα αυτή η προοπτική δεν αντιμετωπίζεται απαραίτητα με αρνητικό

τρόπο: αντίθετα το άνοιγμα στον ξένο που είναι φορέας βίαιων αλλαγών είναι συχνά μια ομολογημένη ή ανομολόγητη επιθυμία που αποτυπώνεται στις ιστορίες και τους μύθους της γέννησης διαφορετικών κοινοτήτων.²⁶ Αντίστοιχα η απώλεια της πατρικής (και πατριαρχικής) ιδιότητας που συνοδεύει τη φιγούρα του οικοδεσπότη μπορεί να είναι τρομακτική για τον ίδιο που δεν γνωρίζει ποιον και τι υποδέχεται. Μπορεί επίσης να οδηγήσει σε βίαιη αντίδραση απέναντι στον ξένο, μια αντίδραση που δεν ταιριάζει στις ανθρωπιστικές πρακτικές. Αλλά είναι μια απώλεια απαραίτητη στην ηθική της ανοιχτής απροϋπόθετης φιλοξενίας.

Μια τέτοια προοπτική εμφανίζεται στα video της Κορεάτισας Kimsooja: ταξιδεύει σε σύγχρονα μεταναστευτικά περάσματα και στους δημόσιους μη-χώρους των μεγαλουπόλεων, στέκεται ακίνητη και αμίλητη απέναντι σε ένα πλήθος που κινείται. Η στάση της αυτή, όμως, δεν είναι απλά παθητική. Όπως λέει «τίποτα δεν είναι ακίνητο, υπάρχει ρυθμός σε όλα».²⁷ Η στάση της είναι «μια πράξη και μια απόφαση» που εμπεριέχει τις αντιφάσεις της απροϋπόθετης φιλοξενίας. Στην επιβολή της συνεχούς κινητικότητας αντιπαραβάλλει τη δική της στατικότητα. Στην επιβολή του συνεχούς ελέγχου αντιπαραβάλλει το δικό της βλέμμα. Σταδιακά αναπτύσσεται μια σχέση φιλοξενίας, όπου δεν είναι ξεκάθαρο ποιος είναι που ασκεί βία, οι περαστικοί που την κοιτάνε με περιέργια, ή εκείνη που τους παρατηρεί. Η σχέση αυτή, όμως, παραμένει αντιφατική και αλλόκοτη: η Kimsooja με γυρισμένη την πλάτη, αλλά το κεφάλι της στο ύψος των ματιών του θεατή διαμεσολαβεί, χωρίς να καταλύει την ένταση που υπάρχει «μεταξύ του ατόμου και της κοινωνίας, του ξένου και των ντόπιων, της γυναίκας και της φαλλοκεντρικής κοινωνίας».²⁸ Μέσα από αυτήν τη διαμεσολάβηση οι απρόσωποι 'μη χώροι' κατοικούνται έστω και προσωρινά από όσους τους διασχίζουν. Η φιλοξενία δεν περιορίζεται πλέον σε φολκλορικές αναπαραστάσεις καλωσορίσματος, αλλά γίνεται μια κίνηση (καλωσορίσματος ή επίθεσης) που μπορεί να προέρχεται τόσο από τον ντόπιο όσο και από τον ξένο.

Τέτοιου είδους πρακτικές φιλοξενίας παραπέμπουν στο ξεπέραςμα της γλώσσας των δικαιωμάτων και της αυστηρής προσκόλλησης στις νομικο-πολιτικές διαστάσεις της υποδοχής που αγκιστρώνουν την έννοια του πολιτικού στο κράτος.²⁹ Πρόκειται για την αναζήτηση της πολιτικής πέρα από κρατικές οντότητες και ταυτότητες που προκύπτουν από την ιδιότητα του πολίτη. Το πρόβλημα, επομένως, δεν είναι οι μετανάστες αλλά το άνοιγμα στην ετερότητα χωρίς νομικές και τυπικές προϋποθέσεις και κυρίως χωρίς την προϋπόθεση αναγνώρισης της ταυτότητάς και, πάνω από όλα, την αποδοχή, ότι ο ξένος μπορεί να έρθει για να αναδιαμορφώσει ριζοσπαστικά ό, τι προϋπάρχει. Το απροϋπόθετο της φιλοξενίας, όμως, όπως το περιγράφει ο Ντερνιτά και το δραματοποιεί η Kimsooja, είναι μια ηθική στάση απρόσωπης, στατικής, σχεδόν απόκοσμης αναμονής. Η οικοδέσποινα περιμένει τη στιγμή που θα μπορέσει να χαθεί μέσα στο πλήθος, να χάσει αυτό ακριβώς που την καθιστά οικοδέσποινα, την καταγωγή και τη δύναμή της, και να βρεθεί απέναντι στον ξένο σαν ξένη και αυτή.

Το πρόβλημα, όμως, είναι ότι τη στιγμή αυτή του ανοίγματος στην ετερότητα χωρίς προϋποθέσεις χάνεται και η ταυτότητα του οικοδεσπότη και άρα και η πιθανότητα μιας σχέσης φιλοξενίας. Αφού χωρίς την πατρική (και πατριαρχική) του ιδιότητα, ο οικοδεσπότης δεν θα είναι πλέον οικοδεσπότης. Αυτό που κάνει αδύνατη την απροϋπόθετη φιλοξενία είναι ακριβώς το γεγονός ότι ο ξένος δεν θα είναι πια ξένος γιατί ο οικοδεσπότης δεν θα είναι πλέον πιο ισχυρός, αλλά θα είναι και αυτός εξίσου αδύναμος (ή δυνατός) με τον φιλοξενούμενο. Η εμπειρία της φιλοξενίας χωρίς προϋποθέσεις είναι, επομένως, αντιφατική στην ουσία της και ανέφικτη στην πράξη γιατί αυτό-αναιρείται. Για αυτό τον λόγο είναι και αδύνατον να πραγματοποιηθεί. Μόνο η φιλοξενία με προϋποθέσεις είναι εφικτή. Το απροϋπόθετο, όμως, αποτελεί προϋπόθεση για τη φιλοξενία. Δηλαδή δεν είναι παρά η απορία της φιλοξενίας, μέσα από την οποία ξεπηδά και η πιθανότητα κριτικής σκέψης πάνω στη μοναδική μορφή φιλοξενίας που μπορεί να υπάρξει σήμερα: τη φιλοξενία με προϋποθέσεις, τη φιλοξενία των νομικο-πολιτικών δικαιωμάτων.³⁰

Σε αντίθεση με τον λόγο των ανθρωπιστικών οργανώσεων αλλά και πολλών κινηματικών πρακτικών που περιορίζονται στην εναντίωση και καταγγελία της απουσίας φιλοξενίας στους σύγχρονους μη χώρους (κέντρα κράτησης, κέντρα υποδοχής και αεροδρόμια), το πολιτικό διακύβευμα εδώ είναι ακριβώς η υιοθέτηση εναλλακτικών πρακτικών φιλοξενίας στους χώρους αυτούς που θα καθορίζονται από αυτή την (αδύνατη) προοπτική της φιλοξενίας χωρίς όρια. Με άλλα λόγια δεν αρκεί να στρέψουμε την προσοχή στην καταπίεση, τον εξαναγκασμό και τη βία που υφίστανται οι μετανάστες, αλλά και στο τι παράγεται μέσα από τους χώρους αυτούς και τι θα μπορούσε να παραχθεί αν κριτήριο για τη δόμησή τους ως κατώφλια ήταν το απροϋπόθετο της φιλοξενίας.

Στα πλαίσια αυτά, θα μπορούσαμε να εντάξουμε τους σύγχρονους μη-χώρους στις διαδικασίες παραγωγής της Ευρωπαϊκής ταυτότητας. Εκείνο που διαφοροποιεί, όμως, την παραγωγή μιας σύγχρονης Ευρωπαϊκής ταυτότητας από τους εθνικισμούς του παρελθόντος, δεν είναι η βία ενάντια στους μετανάστες, τους αιτούντες άσυλο ή τους πρόσφυγες, οι οποίοι γίνονται δεκτοί επιλεκτικά, αλλά η επιθυμία για αποφυγή της χρήσης της βίας και του εγκλεισμού εντός της Ευρώπης. Πολύ περισσότερο από έναν ευρωπαϊκό στρατό, οι ιδιωτικές εταιρίες και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις στις οποίες ανατίθεται ο έλεγχος κέντρων κράτησης, κέντρων υποδοχής και αεροδρομίων γίνονται οι θεματοφύλακες της ταυτότητας αυτής. Παράλληλα εγκαινιάζεται και ο όρος «emigration illégale» που δικαιολογεί τη χρήση βίας εντός των περιοχών που βρίσκονται εκτός Ευρώπης.³¹ Το παράδοξο της Ευρωπαϊκής φιλοξενίας (και κατ' επέκταση και της Ευρωπαϊκής ταυτότητας) αντικατοπτρίζεται στο γεγονός ότι τα μέτρα αντιμετώπισης της εξόδου των μεταναστών αποτελούν προϋπόθεση για τη στενότερη συνεργασία μεταξύ των κρατών της Βόρειας Αφρικής, της Ανατολικής Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επομένως, ο χαρακτηρισμός «Ευρώπη φρούριο» είναι μάλλον ατυχής καθώς είναι οι περιοχές εκτός των Ευρωπαϊκών

συνόρων που καλούνται να γίνουν φρούρια, ενώ η Ευρώπη καλείται να γίνει όσο το δυνατόν πιο «ανοιχτή» στην ετερότητα, όσο το δυνατόν πιο πιστή στα ανθρώπινα δικαιώματα, όσο το δυνατόν λιγότερο βία, όσο το δυνατόν πιο ομογενοποιημένη.³² Το πρόβλημα επομένως, δεν είναι απλά το «άνοιγμα στον μετανάστη» που με ορισμένες προϋποθέσεις είναι ευρέως αποδεκτό σαν αρχή στην Ευρώπη, αλλά το άνοιγμα χωρίς προϋποθέσεις σε όλους τους μετανάστες.

Τι θα μπορούσε να παραχθεί, όμως, αν κριτήριο για τη δόμησή μη-χώρων ως κατώφλι ήταν το απροϋπόθετο της φιλοξενίας; Το χτίσιμο κάθε κοινότητας εμπεριέχει μύθους για ξένους που αναμόρφωσαν ό,τι προϋπάρχει για να δημιουργήσουν ενότητα στην κοινότητα. Τόσο ο εθνικισμός, όσο και ο κοσμοπολιτισμός προϋποθέτουν καταστατικούς ξένους. Γιατί, λοιπόν, να εμμένουμε σε εκείνους τους ξένους και σε εκείνες τις μορφές εξουσίας που θεμελιώσαν την κοσμοπολίτικη φιλοξενία, όταν μπορούμε να οραματιστούμε ξένους που θα μας προσφέρουν άλλου είδους μεταμορφώσεις; Εν τέλει, όπως υποστηρίζει η Χόνινγκ, δεν πρέπει να σκεφτόμαστε πώς μπορούμε εμείς να λύσουμε τα προβλήματα της μετανάστευσης αλλά πως η μετανάστευση αναπροσδιορίζει τα δικά μας προβλήματα.³³ Δίπλα στον φόβο του ξένου εμφανίζεται και η επιθυμία ή το όνειρο του ξένου που θα έρθει να εισβάλει δημιουργικά για να ενώσει, να ανανεώσει, να αναδιαμορφώσει την Ευρώπη. Πρόκειται για την «υπόσχεση» μιας μελλοντικής δημοκρατίας, που έρχεται σε αντίθεση με τον Καντιανό κοσμοπολιτισμό, μιας δημοκρατίας που θα στηρίζεται στην αρχή ότι δικαιώματα πρέπει να δίνονται εξίσου σε πολίτες και μη πολίτες.³⁴ Μήπως υπάρχουν ήδη έστω και σαν σκέψη σύγχρονοι μη-χώροι που γίνονται φορείς μιας τέτοιας επερχόμενης Ευρωπαϊκής πλέον δημοκρατικής ταυτότητας που δεν βασίζεται στην επιβολή του ελέγχου και την εξαγωγή της βίας αλλά στην προσμονή του ξένου; Ανοιχτά περάσματα που διασχίζουν τις εθνικές επικράτειες, προσωρινά καταλύματα για ταξιδιώτες ή μετανάστες, νομαδικές διαδρομές, πόλεις καταφύγια, ταξιδιωτικά έγγραφα που δεν δηλώνουν τόπο καταγωγής και εθνικότητα, το απροϋπόθετο δικαίωμα στην παραμονή, χώροι που παράγονται από την επιθυμία κάποια στιγμή οι Ευρωπαϊκές δημοκρατίες να φιλοξενούν ξένους χωρίς προϋποθέσεις;

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 Σταύρος Σταυρίδης, 2002, *Από την Πόλη Οθόνη στην Πόλη Σκηνή* (Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα).
- 2 Jacques Derrida and Anne Dufourmantelle, 2000, *Of Hospitality* (Stanford: Stanford University Press. Η μετάφραση έχει γίνει από το Αγγλικό κείμενο.
- 3 Gilles Deleuze, 1990, "Post scriptum sur les sociétés contrôlé", in *Pourparlers* (Paris: Les Éditions de Minuit)
- 4 Derrida and Dufourmantelle, σ. 16-17.
- 5 Anne Gotman, 2004, "Un bricolage postmoderne", στο ed. Alain Montadon, *Le livre de l' hospitalité: Accueil de l' étranger dans l' histoire et les cultures* (Paris: Bayard), σ. 98
- 6 Derrida and Dufourmantelle, σ. 57
- 7 Mark Augé, 1995, *Non Places* (London: Verso)
- 8 Georges Perec with Robert Bober, 1995, *Ellis Island* (New York: The New Press), σ. 58

9 Σύμφωνα με τον Φουκώ, το Μουσείο είναι μια τυπική μοντερνική «ετεροτοπία» όπου επικρατεί «η βούληση να ενσωματωθούν σε ένα μοναδικό χώρο όλες οι περίοδοι, όλες οι εποχές, όλες οι μορφές, όλα τα γούστα, η ιδέα της διαμόρφωσης ενός χώρου για όλες τις εποχές που παραμένει το ίδιο εκτός χρόνου, προστατευμένου από την διάβρωσή του...». Michel Foucault, "Different Spaces", in *Aesthetics, Method, Epistemology* Vol. 2 (London: Penguin), σ. 182.

10 <http://www.migreurop.org/article922.html>

11 <http://www.nolager.org/more/display.php?id=13>

12 Για τον χάρτη, βλέπε, <http://www.migreurope.org>

13 Teresa Hayter, 2000, *Open Borders: The Case Against Immigration Controls* (London: Pluto Press).

14 Στην Ελλάδα, εκτός του μοναδικού επίσημου «Κέντρου υποδοχής» στο Λαύριο, όλα τα υπόλοιπα είναι άτυπα και έχουν οργανωθεί από μη-κυβερνητικές οργανώσεις. Είναι χαρακτηριστικό, όμως, ότι τα περισσότερα είναι τοποθετημένα σε απόμακρες τοποθεσίες, από όπου οι μετανάστες και οι πρόσφυγες δυσκολεύονται όχι μόνο να βρουν εργασία, να παρακολουθήσουν μαθήματα, αλλά και να έρθουν σε επαφή με τους Έλληνες. Βλέπε Θεοδώρα Τσοβίλη και Ευτυχία Βουτηρά, 2004, «Πρακτικές Υποδοχής Αιτούντων Άσυλο στην Ελλάδα Με Ιδιαίτερη Έμφαση σε Μητέρες Μόνες, Γυναίκες Μόνες και Παιδιά που Έχουν Χωριστεί από τις Οικογένειές τους» (Αθήνα: UNHCR).

15 Mark Auge, 1995, *Non Places* (London: Verso)

16 Michael Hardt και Antonio Negri, 2004, *Multitude: War and Democracy at the Age of Empire* (New York: The Penguin Press), σ. 133.

17 Amnesty International, "No Flights to safety: carrier sanctions; airline employees and the rights of refugees", <http://web.amnesty.org/library/index>

18 «Ο 'λαθραίος' μετανάστης είναι η μορφή υποκειμενικότητας στην οποία η μέγιστη εργασιακή 'ευελιξία', εμφανιζόμενη κατ' αρχάς ως κοινωνική συμπεριφορά του εργαζομένου ή της εργαζόμενης, συναντάται με τη λειτουργία των σκληρότερων μηχανισμών ελέγχου (και, οριακά, άρνησης) αυτής της ευελιξίας. Το ζήτημα δεν είναι να δούμε τρόπον τινά στο «λαθραίο» μετανάστη μια νέα δύναμη 'πρωτοπορία' για το σύνολο της ταξικής σύνθεσης, αλλά να διαβάσουμε, μέσα από αυτή την ειδική υποκειμενική θέση, τη σύνθεση ακριβώς της σύγχρονης ζωντανής εργασίας στην πολυπλοκότητά της, η οποία χαρακτηρίζεται –στην κατά τάση παγκόσμια διάστασή της – από μια διαφορετική αλχημεία «ευελιξίας» (κινητικότητας) και ελέγχου, σύμφωνα με μια έντονα διαφοροποιούμενη κλίμακα. Η ίδια η κατηγορία της αγοράς εργασίας... δείχνει ολοκάθαρα από αυτή τη σκοπιά ότι είναι εξαιρετικά ευάλωτη και ότι πρέπει να νοείται το πολύ -πολύ ως μια μεταφορά, πράγμα που ανοίγει το δρόμο για μια επανεξέταση της «συνάντησης» (για να επαναλάβουμε τη μαρξιστική κατηγορία) ανάμεσα σε εργατική δύναμη και κεφάλαιο, στην οποία υπεισέρχονται αμέσως, και ακριβώς γύρω από τη διακυβέρνηση της κινητικότητας, σχέσεις κυριάρχησης και εκμετάλλευσης». Sandro Mezzadra, 2004, "Καπιταλισμός, Μεταναστεύσεις και Κοινωνικοί Αγώνες: Προκαταρκτικές Σημειώσεις για μια θεωρία της αυτονομίας των πληθυσμιακών μετακινήσεων», εισαγωγή στον συλλογικό τόμο Sandro Mezzadra, ed., *I confine della Liberta. Per un' analisi politica delle migrazioni contemporanee* (Roma: DeriveApprodi), μτφ. Άκης Γαβριηλίδης.

19 Steven Spielberg, 2004, *The Terminal* story by Andrew Niccol and Sacha Gervasi.

20 Σταυρίδης, σελ. 209.

21 Στην Ελληνική γλώσσα, δεν υφίσταται ο διαχωρισμός immigrant – emigrant καθώς και οι δύο όροι αποδίδονται με τη λέξη μετανάστης. Η διαδεδομένη χρήση, όμως, του όρου «λαθρομετανάστης», ιδιαίτερα σε περιόδους «κρίσεως», έρχεται να καλύψει το κενό αυτό, προσδίδοντας σε μια συγκεκριμένη κατηγορία μεταναστών χαρακτηριστικά ακριβώς αντίθετα από αυτά του Έλληνα μετανάστη, φιγούρας εμβληματικής της Ελληνικής φιλοξενίας, κατά το ευρέως διαδεδομένο ρητό, «Εμείς υπήρξαμε κάποτε μετανάστες, δεν θα μπορούσαμε να γίνουμε ποτέ ξενόφοβοι», ή στην πιο αριστερή έκφασή του σε μορφή επίκλησης: «Υπήρξατε μετανάστες θύματα της ξενοφοβίας. Πώς είστε ξενόφοβοι;». Η απάντηση έρχεται με τον όρο «λαθρομετανάστης», μια λέξη που συμπυκνώνει το αντίθετο του Έλληνα

μετανάστη που κατ' ουσίαν δεν αντιμετωπίζεται ποτέ σαν βίαιο ή δημιουργικό ον αλλά πάντοτε σαν υποκείμενο που σέρνεται κυριολεκτικά στη μετανάστευση από εξωγενείς παράγοντες.

22 Etienne Balibar, Immanuel Wallerstein, (1988) 1991, *Φυλή, Έθνος, Τάξη: Οι Διφορούμενες Ταυτότητες* (Αθήνα: Ο Πολίτης).

23 Nevzat Soguk, 1999, *States and Strangers* (Minneapolis: University of Minnesota Press)

24 Derrida and Dufourmantelle, σ. 62

25 Ο.π.

26 Bonnie Honning, 2003, *Democracy and the Foreigner* (Princeton: Princeton University Press)

27 www.kimsooja.com

28 José Roca, 2002, "Kimsooja: A Mirror Woman" in www.kimsooja.com

29 Ο.π.

30 Σε αυτό το σημείο ο Καντ και ο Ντερριντά μοιράζονται την ίδια προβληματική γύρω από τη σχέση εξουσίας-φιλοξενίας. Paula Keating, 2004, "The

Conditioning of the Unconditioned: Derrida and Kant", *Borderlands* Vol. 3, No. 1, <http://www.borderlandsejournal.adelaide.edu.au/issues/index.html>

31 <http://www.migreurop.org/article922.html>

32 Είναι χαρακτηριστικό ότι ο χάρτης με τα στρατόπεδα της Ευρώπης περιλαμβάνει και τη Βόρειο Αφρική και την Ανατολική Ευρώπη. Τα περισσότερα κέντρα κράτησης, όμως, βρίσκονται ακόμα εντός των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης μαρτυρώντας τον ανολοκλήρωτο χαρακτήρα του όλου εγχειρήματος που αναμφισβήτητα αντικατοπτρίζει και τον ανολοκλήρωτο χαρακτήρα της Ευρωπαϊκής ταυτότητας. Για τον χάρτη, βλέπε, <http://www.migreurope.org>

33 Bonnie Honning, 2003, *Democracy and the Foreigner* (Princeton: Princeton University Press)

34 "Politics and Friendship" A discussion with Jacques Derrida, in <http://www.sussex.ac.uk/Units/frenchthought/derrida.htm>

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ
www.patakis.gr

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

PIERRE BOURDIEU
*Επιστήμη
της επιστήμης
και αναστοχασμός*

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ: ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΡΑΔΕΛΛΗΣ

ΠΡΟΟΙΜΙΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ:

ΝΙΚΟΣ ΠΑΝΑΠΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΕΛΙΔΕΣ 104 • ΤΙΜΗ 10,50 €

Μου φάνηκε εξαιρετικά αναγκαίο να υποβάλω την επιστήμη σε μια ιστορική και κοινωνιολογική ανάλυση, η οποία κατά κανέναν τρόπο δεν επιδιώκει να σχετικοποιήσει την επιστημονική γνώση συνδέοντας και ανάγοντάς την στους ιστορικούς της όρους, στις τοποθετημένες δηλαδή στο χώρο και στο χρόνο συγκυρίες της, αλλά, αντίθετα, να επιτρέψει σε όσους κάνουν επιστήμη να κατανοήσουν καλύτερα τους κοινωνικούς μηχανισμούς που κατευθύνουν την επιστημονική πρακτική και να γίνουν «κύριοι και κάτοχοι» όχι μόνο της «φύσης», σύμφωνα με την παλιά καρτεσιανή φιλοδοξία, αλλά —πράγμα καθόλου ευκολότερο— και του κοινωνικού κόσμου μέσα στον οποίο παράγεται η γνώση της φύσης.

P. B.

ΙΓΝΑΣΙΟ ΡΑΜΟΝΕ
*100 ώρες
με τον Φιντέλ
Βιογραφία σε δύο φωνές*

ΣΕΛΙΔΕΣ 688 • ΤΙΜΗ 35 €

Κοινωνιολόγος, θεωρητικός της κουλτούρας, δημοσιογράφος και μια από τις πιο αντιπροσωπευτικές φωνές του κινήματος για έναν άλλο κόσμο, ο Ιγνάσιο Ραμονέ κατάφερε να φέρει στο φως —ύστερα από πολλές εβδομάδες εκ βαθέων συζητήσεων— τα κλειδιά της Κουβανικής Επανάστασης μέσω της ανθρώπινης και πολιτικής βιογραφίας του τελευταίου «ιερού τέρατος» της διεθνούς πολιτικής: του αμφιλεγόμενου, για πολλούς σήμερα, Φιντέλ Κάστρο. Εξαιρετική μαρτυρία και ιστορική ανάλυση, το βιβλίο αυτό είναι μια αυθεντική *βιογραφία σε δύο φωνές* η προφορική μνήμη του Κομαντάντε.

Αθήνα: 210.38.11.850, 210.38.31.078, Θεσσαλονίκη: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15

e-mail: info@patakis.gr